

СЛОВОТВІР У ТЕКСТОТВОРЕННІ

Василь ГРЕЩУК

*Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
кафедра української мови,
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна, 76000,
тел.: (0 342) 59 60 08*

Проаналізовано словотвірні засоби творення тексту. Встановлено, що словотвірні одиниці по-різному залучені до текстотворення. Елементарні словотвірні одиниці – форманти й твірні основи – текстоорієнтовану функцію виконують тільки у складі словотвірних структур похідних слів. В окремих випадках словотвірні форманти можуть виокремлюватися та лексикалізуватися і в такому статусі їх можна залучати як унікальні номінативні одиниці, які не мають адекватних лексичних номінативних заміників. Значно частіше форманти й твірні основи в текстотворенні використовують шляхом їх актуалізації у словотвірній структурі деривата завдяки цілеспрямованому вживанню в тексті низки різноосновних спільноформантних дериватів одного словотвірного типу, зіштовхуванню антонімних за значенням словотвірних формантів на тлі спільної твірної основи, семантичному протиставленню спільнокоренових похідних у межах єдиного словотвірного значення тощо. Елементарні словотвірні одиниці у текстотворенні можуть підсилювати єдність тестового ряду, підкреслювати звукову організацію вірша, увиразнювати семантику тексту. Похідні слова в процесах породження тексту дають змогу уникати синтаксичного ускладнення і його громіздкості. Синтаксичні деривати значно розширюють їх синтаксичні можливості, оскільки уможливають використання ознакових слів у суб'єктно-об'єктних відношеннях. Текстотворчі функції рядів дериватів одного словотвірного типу чи однієї словотвірної категорії зумовлені спільністю словотвірної семантики та відповідними повторами. Деривати як носії спільного словотвірного значення пов'язують окремі сегменти тексту або й увесь текст у єдине ціле, а у випадку словотвірного типу цю зв'язність підсилює повтор словотворчого форманта. Компоненти словотвірної парадигми як множина дериватів, безпосередньо мотивованих одним твірним словом, та словотвірного гнізда як сукупність спільнокоренових дериватів, упорядкованих відношеннями словотвірної похідності, виконують функцію своєрідного архітектонічного каркасу, які завдяки спільності кореневої морфемі забезпечують інтеграцію тексту, його спаяність і цілість.

Ключові слова: словотвір, текст, формант, дериват, словотвірна пара, словотвірний тип, словотвірна категорія, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо, текстотворення.

Постановка проблеми. Проблема “словотвір і текст” сформувалася як міждисциплінарна на перетині й зіткненні завдань двох відносно молодих окремих

самостійних галузей сучасної лінгвістики – дериватології та текстознавства, кожна з яких активно окреслювала й випрацьовувала свій особливий об'єкт дослідження, свою тематику. Для дериватології важливо було, між іншим, з'ясувати як мовлення, текст пов'язані зі словотворенням і чи можна розглядати текст як середовище, в якому народжується похідне слово, а якщо так, то чи можна в тексті відстежити сам процес утворення номінативної одиниці зі статусом слова. У текстознавстві одним із найактуальніших питань стало визначення основних одиниць та категорій тексту, а також мовні засоби конструювання текстових одиниць та роль різнорівневих мовних одиниць у реалізації текстових категорій. Закономірно, що в зазначеному вимірі постало питання: якою мірою словотворчі одиниці й категорії задіяні в текстотворенні та які їх функції?

Метою пропонованої статті є аналіз словотвірних одиниць у їх текстоорієнтованих, текстотворчих функціях.

Виклад основного матеріалу. Словотвір – гетерогенна система, яку формують одиниці різної величини та якості: елементарні, якими є дериваційні морфеми й твірні основи, деривати, словотвірні пари, словотвірні типи, словотвірні категорії, словотвірні гнізда. Кожна з названих одиниць по-різному добувається до текстотворення.

Текстотворчі функції словотвірних одиниць визначаються їх лінгвальним статусом. Елементарні дериваційні одиниці – твірні основи й форманти – не можуть функціонувати в мовленні як самостійні й самодостатні, а тільки в структурі слів, номінативних мовних знаків і, отже, свої текстоорієнтовані потенції можуть реалізувати лише у складі цих структур. Правда, іноді дериваційні форманти можуть виокремлюватися зі словотвірної структури слова й лексикалізуватися і в такому статусі залучатися як номінативні компоненти тексту, наприклад: “Всілякі *«ізм»* і всілякі *«нео»* / Усі держави з поглядом Горгон / Мені б курінь на острові Борнео / Але мабуть і там вже полігон” (Л. Костенко. Летючі катрени); “Тому Ваша Королівська Милосте, таким необхідним і рятівним уявляється мені Ваше повернення в Україну. Ваш європейський імідж [...] можуть створити новий національний міт, сліпучий ідеал, Ви засяєте провідною зорею для всіх цих сплячих по московських, петербурзьких, ашгабадських, сахалінських, уренгойських, лючегонських, красножопських вокзалах *«енків»!*” (Ю. Андрухович. Московіада).

Функції таких лексикалізованих морфем у текстотворенні полягають у тому, що вони слугують номінативними складниками висловлення, які виражають дуже узагальнену семантику, співмірну зі словотвірними значенням словотвірного типу з таким формантом. З цього погляду вони є унікальними номінативними одиницями, які не мають адекватних лексичних номінативних заміників.

Проте елементарні словотвірні одиниці в текстотворенні використовують також шляхом актуалізації їх у словотвірній структурі слова завдяки цілеспрямованому вживанню в тексті низки різноосновних спільноформантних дериватів одного словотвірного типу, зіштовхуванню антонімних за значенням дериваційних формантів на тлі спільної твірної основи, семантичному протиставленню спільнокоренових похідних у межах єдиного словотвірного значення, реалізованих різнозвучними дериваційними формантами тощо: “Тисяча, крик, кінське іржання, рипіння возів, погуки озброєних верхівців, клекотнява різних голосів і різних мов, гелготання й

кудкудакання птиці, кувікання свиней, дзенькіт і бренькіт, цокотіння й бубоніння, лайка і свист, тупотнява і вереск, виспіви й гусельне гудіння, запахи скоры й меду, заморські пахощі й запаморочливий дух свіжої смаженини, несамовите різнобарв'я землі, води і дебрів, проклятьба і лестощі, погрози і благальність, вихваляння й зневіра, а над усім – брехні, обдурювання, крутіїство, на тобі боже, що мені не гоже, як не я тебе, то ти мене...” (П. Загребельний. Диво); “Аж страх погано / У тім хорошому селі: / Чорніше чорної землі / Блукають люди, повсихали / Сади зелені, погнили / Біленькі хати, повалялись, / Стави бур'яном поросли. / Село неначе погоріло, / Неначе люди подуріли, / Німі на панщину ідуть / І діточок своїх ведуть!..” (Т. Шевченко. І виріс я на чужині...); “Забриніло – і незчувсь, як відбриніло, / Обвалило душу і – пішло, / Все, що мало, все оголило, / і душа вже дзеленчить, як скло” (М. Вінграновський. Забриніло і незчувсь...); “Ти все придумав і продумав. / Та що мені з наївних утішань, / Якщо до тебе більше, ніж додому, / Тяжіє моя змучена душа” (О. Слоньовська. Підхоплюєш, розхристуєш, бентежиш).

У перших двох прикладах нагромадження ізоструктурних дериватів однакової словотвірної семантики стає “скріпою-виразником єдиного значення, яке підсилює єдність текстового ряду та підкреслює звукову організацію вірша [4: 21]. Два останні приклади засвідчують можливості актуалізації дериваційних морфем в увиразненні семантики тексту.

Похідне слово, дериват, як і інші номінативні одиниці, в текстотворенні є передовсім тим вихідним матеріалом, з якого конструюються текстові одиниці. І хоча предметом лінгвістики тексту є мовні величини більші, ніж речення, не можна залишати поза увагою номінативні знаки, які правлять за будівельний матеріал для текстових одиниць. Щобільше, “текст як єдність вищого рангу, як структурно-семантична єдність, відмінна від простої послідовності речень, може впливати на елементи, що його утворюють” [7: 23].

Текстотворчі функції похідних слів значною мірою детерміновані їх природою, належністю до лексичної чи синтаксичної деривації, але оскільки вони виникають унаслідок згортання мотиваційних суджень у однолексемну номінацію, задіюючи “механізм дериваційної редукації, спрямований на конденсацію висловлювання без суттєвих втрат інформації” [2: 133], то використання дериватів дає змогу уникати синтаксичного ускладнення тексту і його громіздкості, а заодно повторення мотивувального слова у складі підрядного речення [6: 181], порівняймо: “Але головним чином *витріщалися* на нас. Я ловив це *витріщання* (= те, як витріщалися на нас) постійно: і перед концертом, і під час, і після, коли ми з карбідами розбрелися по господі, і всі хотіли нас частувати своєю чеською вайлуватою вдячністю. Але він, той тип, лише витріщався в мій бік і час до часу клав руку на щизьку моєї подруги” (Ю. Андрухович. Лексикон інтимних міст).

Поряд із зазначеним, синтаксичні деривати уможливають використання ознакових слів у синтаксичних функціях, які властиві предметним іменам і не характерні для дієслова чи прикметника, значно розширюючи їх текстотворчі потенції, порівняймо: “Воно [гарбузове насіння] захворіло чи як, що треба *вигрівати*? – обережно випитую, щоб не попасти у сильце. – Скажеш таке. Це для того виношую, щоб у ньому раніше

прокидалося життя і щоб гарбузи були більшими. Ти ж бачив, що в нас гарбузи, як підсвинки, лежать? – Бачив. – Тож-бо й воно: *вигрівання* дуже пособляє. Але мене не так зацікавило *вигрівання*, як саме насіння” (М. Стельмах. Гуси-лебеді летять...).

Нерідко похідне слово в тексті, виконуючи зазначені функції семантико-синтаксичної компресії й розширення синтаксичних можливостей, використовуються разом зі своїм мотивувальним словом, яке може бути в складі всього мотиваційного судження, про що засвідчують і вищенаведені сегменти текстів. Словотвірна пара “твірне–похідне” завдяки повторенню твірної основи, спільної для обох членів пари, виконує функцію когезії, “виступає в тексті в ролі біконнектора, що реалізує рекурентні зв’язки його компонентів” [3: 53]. Із комунікативного погляду текст – це цілість, що виявляється в комунікативній наступності між його складниками, в закономірній зміні темо-ремних ланцюжків. “Творення похідних, – зауважила О. Кубрякова, – полегшує зміну тематичних і рематичних компонентів, а також дає змогу (завдяки мотивованості похідного слова) легко співвідносити рематичний компонент попереднього висловлювання з тематичним одного з останніх. Ясно, що і ця функція похідних слів, будучи *зв’язувальною*, сприяє простій організації тексту” [6: 186]. Словотвірна пара “твірне–похідне” в текстотворенні завдяки зазначеному реалізує таку категорію тексту, як прогресія, зокрема проста, лінійна, наприклад: “Я заперечував будь-яку вищість російського, а для цього мусив їх *шокувати*. Моїм *шокером* була зневага, а моя зневага формою визволення” (Ю. Андрухович. Лексикон інтимних міст); “І я то не раз мовлю, що не треба *журитися*, гріх бога гнівити. Та що, коли *жура* обгорнула мене, як кожух узими, сама мене держить і не пускаєси. Чи я в хаті, чи на обійстю, чи на ріці, – вона зо мною” (І. Франко. Як Юра Шикманюк брів Черемош); “Насправді в цих реченнях усюди треба вживати епітет «*колишній*» – щонайменше шість, а може й сім разів. *Колишність* є найпершою і найсуттєвішою ознакою Ікс” (Ю. Андрухович. Лексикон інтимних міст).

У дериватології, як відомо, вузловою комплексною одиницею в формантоцентричних дослідженнях словотвору є словотвірний тип, який виявляється у низці дериватів, що характеризуються спільністю таких трьох ознак: 1) словотворчого форманта; 2) частиномовної єдності твірної основи; 3) словотвірного значення [5: 265]. Більш загальним словотвірним поняттям є словотвірна категорія, яка відрізняється від словотвірного типу тим, що при її визначенні не береться до уваги єдність словотворчого форманта [8: 203]. Отже, словотвірну категорію формують словотвірні типи з однаковим словотвірним значенням. І словотвірний тип, і словотвірна категорія – одиниці, що ґрунтуються на парадигматичних відношеннях, і як такі, не можуть безпосередньо бути компонентами тексту, синтагматичним у своїй основі утворенням. Водночас ряди дериватів одного словотвірного типу чи однієї словотвірної категорії можуть виконувати певні текстоорієнтовані, текстотворчі функції. Текстотворчі функції рядів дериватів одного словотвірного типу чи однієї словотвірної категорії зумовлені спільністю словотвірної семантики та відповідними повторами. Повтор, як відомо, відіграє важливу роль у забезпеченні локальної зв’язності тексту.

Деривати як носії спільного словотвірного значення пов’язують окремі сегменти тексту або й увесь текст, якщо він невеликий за обсягом, у єдине ціле, а у випадку

словотвірному типу цю зв'язність підсилює повтор словотворчого форманта, порівняймо: “Хай буде *легко*. Дотиком пера. / Хай буде *вічно*. Спомином пресвітлим. / Цей білий цвіт – березова кора, / по чорних днях побілена десь звідтам. / Сьогодні сніг іти вже поривавсь. / Сьогодні осінь похлинулась димом. / Хай буде *гірко*. Спогадом про Вас. / Хай буде *світло*, спогадом предивним. / Хай не розбудить смутку телефон. / Нехай печаль не зрушиться листами. / Хай буде *легко*. Це був тільки сон, / що ледь торкнувся пам'яті вустами” (Л. Костенко. Хай буде легко. Дотиком пера). Деривати словотвірного ряду *легко–вічно–гірко–світло–легко* у наведеному тексті, завдяки спільності словотвірного значення ‘так, як властиво тому, що названо мотивувальним прикметником’ забезпечує взаємодію складників тексту, формуючи його цілісність. Як і в наведеному тексті повтор форманта **-о** у низці похідних зі спільним словотвірним значенням, повтор суфікса **-нн(я)** у низці дериватів *зукання–благання–прощання–сподівання–ридання* словотвірного типу віддієслівних іменників зі словотвірних значенням ‘опредметнена дія, названа твірним дієсловом’ та спільної для них словотвірної семантики слугує засобом тематичної прогресії сегмента тексту, який починається твірним для вихідного члена зазначеного словотвірного ряду *зукання* дієсловом *зукати*: “Лиш сіра яблуня-обнога / *Гукала* гілкою листок. / Те голе, те її *зукання* / Безмовно вітер в хмари ніс, / Було *благання* в нім й *прощання*, / Не так *прощання*, як *благання* / Та ще непевне *сподівання*, / Та ще притишене *ридання*, / Як тому вишнячку, до сліз...” (М. Вінграновський. Я думав – сам іду).

Повтор дериватів із однаковим формантом, що є носіями єдиного словотвірного значення, часто трапляється в межах одного речення, наприклад: “Соловейко ніби зазирнув йому в папір, страшенно зрадив, *зацмокав*, *заахкав*, *задріботів*, *заплескав* у кастаньети” (В. Винниченко. На лоні природи). Таке використання компонентів словотвірного ряду одного словотвірного типу слугує увиразненню висловлення, конкретизації, деталізації словотвірної семантики, в цьому випадку починальності дії, названої твірним дієсловом, лексичними значеннями похідних. Якщо ж деривати одного словотвірного типу вжито в ширшому за речення сегменті тексту, то вони ще й забезпечують його локальну зв'язність, пов'язуючи його компоненти спільністю словотвірного значення та повторенням дериваційного форманта в структурах похідних: “Ці тіні на очах. І хризантемна ржа. / Цей ранній лід. Розсіймося квітками. / А *плеченько* в росі. А *серденькові* жаль. / Листочок-листопад... Встеляє камінь. / А *вустонька*-вуста. А *хустонькою* піт... / Ці тіні на очах. І мальви, що минули. / А *рученьки* – як лід. / Сережки срібляні... / І *думонька*... І думи... / Я слухаю романс кларнетами смerek. / Горить свіча в кармінній карамелі... / Ці тіні на очах, як хризантемний хрест... / А *плеченько* в росі... Одне-оденьке...” (С. Сапеляк. Ці тіні на очах). Структурно-смысловим осердям, на якому ґрунтується зв'язність сегмента наведеного поетичного тексту, є словотвірне значення здрібнілості, яку супроводжує пестливість. Воно пронизує сегмент тексту повторенням форманта **-еньк(-оньк-)**, що є носієм зазначеної словотвірної семантики, в низці дериватів *плеченько–серденько–хустонька–рученька–думонька*.

У поетичному тексті невеликого обсягу деривати одного словотвірного типу можуть бути засобом реалізації когерентності тексту, об'єднуючи, інтегруючи його частини в

єдине ціле. Цьому слугує наскрізне використання таких похідних. Когерентність тексту досягається повторенням ізоструктурних дериватів, що є виразниками спільного для них словотвірного значення. Зазначену текстотворчу функцію реалізує у нижченаведеному тексті послідовне повторення віддієслівних дериватів із суфіксом **-ен-**, що мають словотвірне значення 'який перебуває в стані, що виникає в результаті процесу (дії або стану), названої мотивувальним дієсловом': "А мій липень – мій любень такий / *Оспівочений*, / *Обморочений*. / В поцілунково-стиглих зірках / *Роззолочений*. / На козацькім коні до луки / *Приторочений*, / *Розохочений*. / Из чиєсь легкої руки / *Ще й наврочений*. / Підфарбовує сиві роки – / *Спарубочений*, / *Нестолочений*. / Одбиває в танку каблучки / *Та – підбочений*. / І вмальовує губи в рядки / *Підшепочений*. / *Нерозхочений*. / До купальських утіх беручий – / *Обжіночений*" (П. Поліщук. А мій липень – мій любень такий).

Засобом реалізації когерентності тексту, особливо поетичного, можуть бути деривати не лише одного словотвірного типу, а й різних, але у словотвірній структурі яких виділяється спільнозвучний формант. Наприклад, наскрізне повторення префікса **по-** у різнотипних дериватах забезпечує інтеграцію поетичного тексту Ю. Іздрика "Rattle" в єдине ціле, реалізуючи його когерентність: "пам'ятає дощами *вимило* / розум вітрами *вимело* / хто тебе мила *вимолив*? / хто тебе з неба *виманив*? / звідки ти щастя *випало*? / взяло мене і *випило*... / хто тебе в бога *вигадав*? / і для чиєї вигоди? / а не було вже *виходу* / окрім дурного *випадку* / сам я тебе і *вихопив* / як випадкову *вигадку* / сам же тебе і *вимислив* / сам же тебе і *вичислив* / і як пречистий *вимисел* / поміж рядками *вичитав* / я тебе мила *вимолив* / з божого саду *виламав* / і небеса відкрили ми / і обгорнули крилами / і не забракне сили нам / поки шепочуть губи: / мила а хто ти мила? / любий а хто ти любий?"

В основоцентричних дослідженнях словотвору типологізувальними системотворчими комплексними одиницями є словотвірна парадигма та словотвірне гніздо, що також ґрунтуються на парадигматичних відношеннях, а тому безпосередньо не можуть бути компонентами тексту. Проте множина дериватів, безпосередньо мотивованих одним твірним словом (словотвірна парадигма) як і сукупність спільнокоренових дериватів, упорядкованих відношеннями словотвірної похідності (словотвірне гніздо), можуть виконувати важливі текстотворчі функції. Деривати, в яких повторюються спільна коренева морфема – носій загальної семантичної ідеї, конкретизованої словотворчими формантами відповідно до комунікативних завдань тексту у різні словотвірні мотивовані лексичні значення похідних слів із цим коренем, забезпечують інтеграцію тексту, зв'язок його компонентів. Для унаочнення можливостей словотвірного гнізда в текстотворенні скористаюся раніше проведеним дослідженням ролі компонентів словотвірного гнізда з коренем **-пис** у забезпеченні однієї з основних ознак тексту єдності теми в новелі В. Стефаніка "Підпис". Тема макротексту новели визначається його назвою, що представлена семантично містким похідним віддієслівним іменником *підпис*. У подальшому викладі (де розповідається про те, як мала Доця вчить поважних газдів підписуватися для того, щоб вони не платили кожного разу упіс ("плату поручителеві за підпис на якому-небудь документі"), тема,

задана назвою, розгортається, отримує розвиток, деталізацію, конкретизацію і своє логічне завершення завдяки інтенсивному використанню спільнокореневих дериватів, що мають у своєму складі кореневу морфему *пис-*.

У невеликому за обсягом тексті новели різночастиномовні деривати з цієї морфемою вжиті 18 разів. Вона виступає структурно-семантичним осердям не тільки назви, якою задано тему невеликого за обсягом тексту, а ряду спільнокореневих іменникових і дієслівних утворень від непохідного дієслова *писати*, забезпечуючи внутрішньотекстові структурно-семантичні зв'язки. Вже перше речення новели містить твірне слово низки вжитих у новелі девербативів від нього, порівняймо: “Мала Доця ходила лавою поза плечі газдів, що *писали* коло довгого стола свої імена”. Субстантивний девербатив служить засобом розгортання тексту в наступному реченні: “Трубими руками оті *писарі* обходили з кожного боку, відки би найліпше їм почати”. Тематична єдність подальшого фрагмента тексту підтримується повторенням вихідного дієслова *писати*: “А білявенька Доця заглядала до кожного, чи добре *пише*. – Доцю, ня, а подивиси, як воно виглядає? – Ще чепірнате таке, як нечисане повісмо, ще *пиши́т*. І газда пхав олівце в рот і зачинав знов *писати*”. На тематичну єдність тексту “працюють” наступні два дієслівні деривати, виражаючи аспектуальні характеристики дії, переданої вихідним словом, порівняймо: “– Ану ж ко, глипни на моє, бо я его чешу другий вечір, аж ні груди больи. Ану читай, шо я *написав*. – Павло Лазиренко. – Якурат я. Та так воно там стоїт, шо кождий пізнаєт? – Хто вчений та й кождий. І Павло почервонів з утіхи, і оглядав карточку з усіх боків. – Ану ж ко я ще раз его *віпишу*”.

Єдність теми посилюється завдяки девербативним іменникам *письмо* та *уніс*. Семантико-синтаксична природа іменника *письмо* дає змогу номінувати ним дію, названу вихідним дієсловом *писати*: “Ви, мой, і молоді, і вчытеси, вижу *письма* та й нічо не знаєте”. Варто зауважити, що девербатив *письмо* вживається в аналізованій новелі і з іншим значенням, семантично пов'язаним з дієсловом *писати*, – “писаний документ”: “– Вібачыйте мені, пане, бо я не порозумів, а папері, аді, гезди. – Та й вітьиг з пазухи, та й подав. – Там, – кажу, – дес є все, бо я то докупки все складаю, всі *письма*... – Хлоп, каже, все дурний, гние цілу зиму та й би не навчивси навіть своє порекло на *письмі* покласти”.

Тематична текстоутворювальна функція властива і спільнокореновому девербативу *уніс*, який у семантичній структурі тексту є одним із ключових компонентів: “– Я, прошу, покладу знак своєв руков, аді хрестик, а ви підпишіт... – Не можна, каже, на векслых хрестів класти... А я в гадках став. Це як озмут *уніс*, як процент наперед відберут, як нотареви заплатю, та й того капіталу мало шо мені лишитси”.

Єдність теми художнього твору у завершальній частині підтримує використана в останніх сегментах тексту видова пара дієслів *підписати*–*підписувати*, девербатив від якої став заголовком новели; “– Поклав-сми гроші у скриню, а сам до Доці. Ти, Доцько, діда навчи *підписати* намено, най дід панам горло не напихає, бо воно напхане. Я волю тобі плахтиночку купити... – Та й навчила та й сте по селі перечули, та й сте з діда насьміхалиси. Але прийшло до крутого, треба викслі *підписувати*, а ви за дідом до Доці. Я Вам дорогу показав, шо вже не мете гроші утрачъити”.

Отже, компоненти словотвірного гнізда із коренем *-пис* виконують функцію своєрідного архітектонічного каркасу, які завдяки спільності кореневої морфемі забезпечують інтеграцію тексту, його спаяність і цілість.

Висновки. Різноманітні одиниці словотвору в текстотворенні можуть відігравати важливі функції. Елементарні словотвірні одиниці завдяки їх актуалізації в словотвірних структурах дериватів використовуються для вираження єдиного значення в текстовому ряді, підкреслення звукової організації вірша, увиразнення семантики тексту. Похідні слова в текстотворенні дають змогу уникати синтаксичної громіздкості висловлювання та реалізувати їх семантичну компресію без суттєвих втрат інформації. Синтаксичні деривати значно розширюють синтаксичні можливості ознакових слів, забезпечуючи здатність їх вступати в суб'єктно-об'єктні відношення. Словотвірні пари "твірне-похідне" слугують реалізації однієї з формально-структурних категорій тексту – прогресії. Словотвірні тип і категорія, парадигма й гніздо, їх компоненти можуть забезпечувати когезію і когерентність тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Василь Стефаник – художник слова : колективна монографія / редколегія : В. В. Грещук, В. І. Кононенко, С. І. Хороб. – Івано-Франківськ : Плай, 1996. – 272 с.
2. *Вихованець І. Р.* Частина мови в семантико-граматичному аспекті : монографія / І. Р. Вихованець. – Київ : Наукова думка, 1988. – 256 с.
3. *Грещук О. Б.* Текстотворчі функції словотвірної пари "твірне-похідне" / О. Б. Грещук // *Мовознавство*. – 1997. – № 1. – С. 48–53.
4. *Земская Е. А.* Словообразование и текст / Е. А. Земская // *Вопросы языкознания*. – 1990. – № 6. – С. 17–30.
5. *Ковалик І.* Вчення про словотвір. Вибрані праці / І. Ковалик ; упоряд. та автор передмови В. Грещук. – Івано-Франківськ – Львів : Місто НВ, 2007. – 404 с.
6. *Кубрякова Е. С.* Типы языковых значений : семантика производного слова : монографія / Е. С. Кубрякова. – Москва : Наука, 1981. – 200 с.
7. *Тураева З. Я.* Лингвистика текста (Текст : структура и семантика) : учеб. пособие / З. Я. Тураева. – Москва : Просвещение, 1986. – 127 с.
8. *Dokulil M.* Tvoření slov v češtině. Teorie odvozování slov / M. Dokulil. – Praha : Nakl. Českosl. akad. věd, 1962. – 264 s.

REFERENCES

1. *Vasyl Stefanyk – khudozhnyk slova: kolekt. monohrafiia* (1996). Redkolehiia: V. V. Greshchuk, V. I. Kononenko, S. I. Khorob. Ivano-Frankivsk: Plai.
2. *Vykhovanets, I. R.* (1988). *Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti : monohrafiia*. Kyiv: Nauk. dumka, 1988.
3. *Hreshchuk, O. B.* (1997). *Tekstotvorchi funksiі slovotvirnoi pary "tvirne-pokhidne"*. *Movoznavstvo*, 1, 48–53.
4. *Zemskaya, E. A.* (1990). *Slovoobrazovanie i tekst. Voprosy yazykoznavniya*, 6, 17–30.
5. *Kovalyk, I.* (2007). *Vchennia pro slovotvir. Vybrani pratsi / uporiad. ta avtor peredmovy V. Greshchuk*. Ivano-Frankivsk. – Lviv: Misto NV.

6. Kubryakova, E. S. (1981). *Tipy yazykovyih znacheniy : semantika proizvodnogo slova: monografiya*. Moskva: Nauka.
7. Turaeva, Z. Ya. (1986). *Lingvistika teksta (Tekst: struktura i semantika): uchebn. posobie*. Moskva: Prosveschenie.
8. Dokulil, M. (1962). *Tvoření slov v češtině. Teorie odvozování slov*. Praha: Nakl. Českosl. akad. věd.

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2018
прийнята до друку 13.11.2018*

DERIVATION IN TEXT PRODUCTION

Vasyl GRESHCHUK

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Department of Ukrainian Language
57, T. Shevchenko, Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000,
tel.: (0 342) 59 60 08*

The article analyzes word-formation means of text creation. It is established that word-building units are differently involved in textual creation. Elementary word-formation units-formants and creative roots perform the textual-oriented function only as part of word-formation structures of derivative words. In some cases, word-formation formants can be singled out and lexicalized, and in this status can be involved as unique nominative units that do not have adequate lexical nominative substitutes. Significantly more often, the formants and the creative roots in the creation of the text are used by their actualization in the derivative word-building structure due to the purposeful use in the text of a series of different-base common-form derivatives of one word-building type, antonym-collision of the meaning of word-forming formants against the background of a common creature basis, the semantic opposition of common-derivative derivatives within a single word-building meaning etc. Elementary word-formation units in the text creation can enhance the unity of the text series, emphasize the sound organization of the poem, and express the semantics of the text. The derivative words in the process of generating the text allow to avoid the syntactic complication and its bulkiness. Syntactic derivatives greatly extend their syntactic capabilities, since they allow the use of sign words in subject-object relations. The word-forming functions of the series of derivatives of one word-building type or one word-generating category are predetermined by the generality of word-forming semantics and the corresponding repetitions. Derivatives as bearers of a common word-building value associate individual segments of the text or the whole text into a single whole, and in the case of word-building type, this connectivity increases the repetition of the word-building formant. The components of the word-forming paradigm as a set of derivatives directly motivated by a single derivational word and word-building nest as a set of common-root derivatives, ordered by the relations of word-derivative derivativeness, serve as a kind of architectonic framework, which, thanks to the commonality of root morphemes, ensure the integration of the text, its descent and integrity.

Keywords: word formation, text, formant, derivative, word-formation pair, word-building type, word-formation category, word-formation paradigm, word-building nest, text-creation.